

Les mulasses i la pedra seca

La fil loxera s'atipa

El 1895, ha fet cent anys, les terres penedesenques consumaven una de les pitjors tragèdies que ha patit la nostra pagesia. Un petit insecte importat dels Estats Units, la *Phylloxera vastatrix*, destruïa gran part de les vinyes europees. El 1865 arribava al continent i el 1879 entrava per l'Empordà. La plaga apareix al Penedès el 1887 i l'any 1895 es donava per perduda tota la nostra vinya. Aquest mateix any, la plaga era declarada calamitat pública. La recuperació vindria amb la replantació de ceps americans. Al nostre terme, l'embranchida esdevindria moderada i ja no assoliria el nivell d'èpoques passades quan, com posà de manifest Emili Giralt, al segle XVIII la vinya vilanovina superava en extensió a la del Penedès interior. S'entén així, l'existència de premses de vi com la trobada dies enrere a Can Cabanyes. Restes d'una premsa de biga o de lliura, no de "lliure", com s'ha escrit. Les feixes que esgraonen els nostres turons són el llegat visible d'aquell passat, símbol de l'esforç per aprofitar tot l'espai conreable, i la literalitat d'aquella dita que diu que els catalans de les pedres en treuen pans. En aquest cas, raïms.

Arquitectura popular

Enmig d'aquests espais, avui colonitzats per les bardisses, s'aixequen les barraques de vinya, les nostres populars mulasses. Ni en Coromines, ni l'Alcover, aporten llum sobre aquest terme i la seva etimologia. Construccions que complementen aquest particular escenari, paradigma de la integració de l'activitat humana amb el seu entorn.

L'arquitectura de la pedra seca defineix un paisatge característic que podem contemplar amb les seves diferents variants a molts indrets: Menorca, Lanzarote, Madeira, illes mediterrànies o Nord d'Àfrica. Les pedres –la pedra seca–, és una matèria primera abundant al nostre territori, utilitzada per a les barraques, però també per a la construcció de feixes, marges, cocons o pous de glaç. La tècnica de

la pedra seca fa temps que ha cridat l'atenció d'estudiosos i aficionats. Les barraques han estat motiu d'atenció en congressos d'arqueologia o col·loquis Internacionals de construcció de pedra seca. Observem també la presència de diverses monografies sobre les barraques en poblacions com: Artés, Calders, Sant Fruitós de Bages, Altafulla, Mont-roig del Camp, Sant Vicenç de Calders o les Garrigues.

Més de 130 exemples

En aquest sentit, fa temps que vaig proposar-me el repte de relacionar les mulasses del nostre terme municipal. El resultat és l'inventari i la ubicació en el mapa d'un total de cent trenta barraques, descrites i fotografiades. La tasca ha estat feixuga, compensada per l'excusa immillorable d'un coneixement més aprofundit del nostre entorn, un territori de 33,5 km².

El recull, encara que amb pretensions exhaustives i metòdiques, no descarta l'omissió d'algunes construccions, obviant el cas d'aquelles en que el pas del temps o l'expansió urbanística n'ha esborrat tota senyal d'existència. Confesso que moltes m'hauran passat desapercebudes, segur !. Així, la quantificació real, que pot estar al voltant de les cent cinquanta, podria comparar-se amb l'estudi de Jaume Plans sobre les de Sant Fruitós de Bages, una aportació de cent quatre barraques en un terme de 22,1 km².

N'hi ha de tota mena, des d'un munt de pedres escampades fins a construccions d'una solidesa i presència exemplars. Amb peculiaritats i detalls constructius que inspiren personalitat, localitzacions en indrets impensables, adaptacions com a habitatge, algunes batejades amb nom propi, o amb construccions adossades. Al nostre país les barraques de vinya s'estenen per bon nombre de comarques: l'Empordà, el Penedès, el Bages, la Conca de Barberà, el Tarragonès, l'Alt Camp, etc. Alguns caràcters constructius defineixen el propi àmbit geogràfic.

És conegut que a les nostres contrades l'entrada de la barraca consta d'una llinda recta formada per grans lloses. Emperò, a la zona més occidental del Penedès,

l'entrada la formen diverses pedres en forma d'arc apuntat. Al nostre terme, només n'he localitzat cinc que presenten aquesta solució constructiva. L'estudi evidencia altres diversitats: la morfologia de la planta, la mida i posició de les pedres, l'existència de finestrons o caramulls, la composició dels materials que impermeabilitzen el sostre (liris blaus, atzavares, herbes, pedres o terra) ...

Un altre cas curiós el presenten les barraques bessones o dobles (n'hi consten set al inventari). Tradicionalment, una servia d'aixopluc i magatzem pel pagès i l'altre pel cavall o animal de tir. Així mateix, no n'hem localitzat cap on consti la data de construcció, fet existent en altres indrets. Sabem però, que la majoria d'aquestes construccions daten de la segona meitat del XIX i possiblement del primer terç del XX.

Els constructors

Qui foren els seus constructors ?. S'ha parlat que era obra dels mateixos pagesos, altres ho atribueixen a autèntics especialistes –en Joan Amades parla dels barracaires del Penedès–, s'ha fet esment dels populars “segarretes” o també dels cerdans, que baixaven de la Cerdanya pels camins de transhumància, i es guanyaven la vida amb el bestiar, fent de carboners o de margers, El tema exigeix estudis més aprofundits.

La seva ubicació en el plànol denota un repartiment desigual, una densitat que caldrà relacionar amb la geografia del terreny, els nuclis habitats i les vies de comunicació. És fàcil ensopegar-nos amb alguna de les barraques d'aquest provisional inventari, un grapat de pedres amb formes i composicions senzilles, tant familiars com poc valorades.

Una observació detallada ens farà adonar d'una tècnica apreciable, un treball metòdic, de vegades amb formes capricioses i amb unes voltes en equilibri ben calculat. Obra de veritables mestres en aquesta tasca, que saberen aprofitar els recursos que l'entorn els oferia, en una pugna constant per l'aprofitament de l'entorn. Tant sols per això, el seu llegat ja ens mereix un reconeixement i

respecte. Les barraques de vinya –les mulasses–, formen part del nostre passat i avui ja són elements indestruïbles del nostre entorn natural.

Albert Tubau

(Article publicat al Diari de Vilanova el 22 de desembre de 1995)